

ТРИЗНЕВИК - REVUE HEBDOMADAIRE - TRIDENON
UKRAINIENNE

Число 4 (262) рік вид. VII. 25 січня 1931 р. Ціна 2 фр. (Prix 2 fr.)

Париж, четвер, 22 січня 1931 р.

Тринадцять год тому назад Центральна Українська Рада, тодішній парламент України, проголосила своїм Універсалом — незалежність Української Народньої Республіки.

Чим далі одходить в історію цей урочистий і найважливіший в життю нашої нації акт, тим більшого значіння він набирає вже не тільки для тих, хто приймав участь у виробленню і проголошенню цього акту, хто був наочним свідком його появи, але й для тих, хто прийде по нас і хто початком відродження української нації в наші часи, в новітній історії вважатиме день 22-го січня 1918 року.

В той час, як для нас, що пам'ятаємо ще самі цей самий день, — хто або приймав персонально у виробленню й проголошенню цього історичного акту активну участь, або хто зараз же по його оголошенню обороняв зміст цього акту своїми власними грудьми, — для нас цей акт дорогий і милий безпосередніми спогадами, пережитими особисто, які зостануться в пам'яті аж до кінця життя нашого. То для майбутніх поколінь, які довідаються про цей акт з наших спогадів та з документів історичних, для них цей акт буде, правда, так само актом урочистим, теж дорогим, але набере вже характеру документу цивільного стану нашої нації, що перетворилася завдяки події 22-го січня в державу.

Так як в життю окремого індивідуума, його поява на світ констатується актом цивільного стану, і так само як цей акт народження з єдиним, що розпочинає життя цього індивідуума, — так само акт проголошення незалежності держави — цілого колектива ідивідуумів, що хочать жити в незалежній державі, — єсть тим же документом народ-

ження держави, і так само є єдиним моментом, що фіксує розпочаття організованого державного життя цілої нації.

22-го січня 1918 року народилася молода Українська Держава. Цією датою помічено в її державній метриці, у міжнародньому житті її поява.

Може, перші роки її життя були хворобливі, може, дитинство її переходить в постійній загрозі її існуванню з боку її сусідів, але вона живе, розвивається і жити буде на щастя її народу.

Хрещена була молода наша держава не водою і миром, а вогнем і мечем, кров'ю своєю й чужою, і це хрещення загартувало її, молоду в цьому віці, і стару в минулому, душу. Все лихо, що спало на неї зразу ж після її народження в ХХ-му столітті, це лихо лише поглибило свідомість, зміцнило розгойдані віками м'язи, викристалізувало дух і скріпило волю. І віримо, твердо віримо, що встане на ноги наша молода Держава і буде продовжувати вести нормально свої записі в метричній книзі людства.

* * *

Париж, неділя, 25 січня 1931 року.

Засідання «європейської комісії» Ліги Націй пройшло в незвичайній і виключній для Женеви атмосфері — атмосфері бойовій. Ту атмосферу сотворила пропозиція Гранді, представника Італії, — притягти совіти до постійної участі в справах Європи.

Позиція Італії в міжнародніх справах, яка не раз вияснялася на відповідному місці в «Тризубі», молодий роман її з совітами, роман більше з розрахунку, може і хибного, ніж з любови, — поясняють це дивовижне внесення італійського міністра. Воно знайшло собі, як і можна було сподіватися, підтримку у Курціуса і Гендерсона. Перший і далі йде по лінії орієнтації Німеччини на схід — на совіти. Другий — в полні прекраснодушних теорій своєї партії. Це робить зрозумілою ту сприятливу позицію, яку вони виявили до італійської ініціативи. Та не зважаючи на неї, не зважаючи на те, що Гранді боронив своєї тези з усім запалом молодого коханця, — чи щиршого, інша річ, — внесення те не пройшло. Перемогла формула румунського представника Титулеску: комісія європейська висловлюється проти постійного допущення совітського союзу; вона закликатиме держави їй чужі, тоб-то Росію, Туреччину і Ісландію в кожному окремому випадкові і з означеною метою.

Звичайно, і ця компромісова формула викликає певні застереження. Тай не відомо ще, чи захотять совіти засісти «за європейським столом держав буржуазії і капіталу». Але в кожному разі це дає їм змогу ще раз використати світову трибуну в Женеві для їхньої пропаганди. Чи мало європейським державам, того гіркого досвіду, що вони його мають з попередніх зустрічей? Видко, за мало.

Але й те добре, що формула, яка має на оці покликати совіти до праці над виробленням проєкту майбутнього союзу і включення їх до нього, сьогодні провалилася. Ми досить скептично ставимося до прекрасного проєкту Бріана. Як ми вже зазначали колись, проєкт цей сам по собі — це пісня далекого майбутнього, до реалізації якої не знати, коли прийде та й чи прийде взагалі. А участь у її виконанню та таких артистів, як меткі посланці московських совітів, одразу переносить найменшу можливість здійснення її в сферу цілковитої фантазії.

Звісно, вже це — перемога здорового розуму, але перемога лише на сьогодні. Бо самий принцип постійної співпраці з совітами на міжнародньому ґрунті тільки одхилено, а не вирішено негативно, і Гранді чи хто інший може завтра знову поставити його на новій сесії.

Ініціатива представника Італії і можливість її поновлення накладає на нас обов'язок ще раз виразно зазначити наші позиції.

Сучасна Європа з її віками виробленим укладом життя політичного й економічного, з її правовим державним ладом, — і совіти з їх «диктатурою пролетаріату», з їх мілітаризмом та своєрідною економічною політикою, що намагаються запалити пожежу світової революції, зруйнувати отой ненависний їм порядок буржуазний та капіталістичний, яким тримається решта держав, і розповсюдити на всі країни анархію і руїну, — це два світи, що взаємно один одного виключають.

Співпраця між ними ніяка не можлива. Повинні це розуміти — і звичайно, добре розуміють — херівники європейської політики. Але розуміючи це, вони часто бувають не послідовні і, засліплені конкуренцією міжнародньою чи на вимогу внутрішньої державної кон'юнктури, на примхи тієї чи іншої політичної групи, роблять совітам уступки, які полегшують цим світовим паціям можливість перенести їх розкладову роботу на європейський ґрунт.

Ми що-разу гостро виступали проти цих експериментів і глибоко певні, що тим, хто грається з вогнем, доведеться незабаром гірко розчаруватися. Та не нам їх попереджати, не нам їх учити.

Але ще гостріше і рішучіше виступаємо ми проти всяких проєктів втягти ССРСР в нормальне міжнароднє життя, дати їм місце і голос в установах, які об'єднують культурний світ.

На міжнародній арені, допущені на рівній стопі з іншими державами, представники совітів звичайно забирають голос не тільки іменем Москви, але й іменем поневолених ними країн. Червоні окупанти не мають жадного права заступати інтереси України та інших земель, які вони підбили під себе збройно і які тримають у своїй владі тільки оружною силою.

Проти кожної такої спроби завжди найрішучішим способом, всіми можливими засобами протестував і протестуватиме далі легальний уряд України — уряд УНР.

Свято незалежности.

День 22-го січня — свято державности. Воно зв'язано для нас з ясним спомином про найвизначніший факт з нашої новітньої історії — проголошення 22 січня 1918 року незалежности Української Народньої Республіки. Викликає той день і згадку про иншу визначну подію з нашого недавнього минулого — урочисте проголошення на площі Софії в Києві — теж 22-го січня тільки 1919 року — з'єднання українських земель.

Усі ми звикли у той день святкувати дату відродження нашої держави — свято незалежности. Та частина еміграції, особливо останніми часами, саме того дня, справляючи свято державности, робить наголос не на незалежності, а на соборності.

Тут різниця не тільки в розумінні значіння свята, в тім, що одні привертають більше уваги до одного, другі — до другого. Річ в самій суті, в змісті свята.

Національне свято в житті народу не тільки спомин про найголовнішу подію в його існуванні — народження власної державности — але і стимул, який повинен сприяти об'єднанню в однім почутті усіх одиниць, що складають колективне тіло нації, та гуртувати і зміцнити сили їх для оборони держави. Для тих народів, які ще мети своєї не дійшли, національне свято являється разом з тим ніби зорею провідною, що нагадує їм про необхідність усіх зусиль докласти, щоб свого досягнути — бути господарем у власній хаті.

Роздивимся ж, що саме згадуємо ми того дня і що маємо святкувати.

Перше—згадуємо ми проголошення 22. І. 1918 незалежности. Українська Держава народилася, існувала на рідній землі, боролася збройною рукою за своє життя і продовжує його правно і закордоном, куди, залишивши рідний край, що його посів ворог, вийшли уряд УНР, наша армія і значні кадри громадянства. Чи там на рідній землі, чи тут на

чужині день той залишається для нас усіх і зостанеться для наших нащадків святом незалежності на завжди.

Друге, що згадуємо, — це проголошення з'єднання українських земель, свято соборности.

Гляньмо ж у світлі історичних фактів, що саме того дня — 22 січня 1919 року — сталося: проголошено було злуку України Наддніпрянської і Наддністрянської. Але проголошено було лише самий принцип. Зосталися дві Українські Держави, два уряди, два війська, і розбіжними шляхами незабаром пішли їх змагання забезпечити своє існування і ріжня доля судилася землякам нашим над Дніпром, і над Дністром.

Далі, соборність держави уявляє собою об'єднання в одне тіло усіх земель, що заселює певна нація на суцільній території. Таку суцільну територію має й нація українська, од Кавказу аж за Карпати.

Але хіба-ж не зосталися по-за цим урочисто проголошеним з'єднанням українських земель щиро українські частини Курщини, Вороніжчини, Донщини, що були по-за межами УНР? Звісно, значня роля в нашому національному життю, особливо за давніших часів, належала Галичині, тому нашому колишньому П'ємонтові, і великі її заслуги перед усім українським народом, але хіба ж не така дорога серцеві кожного українського патріота Зелена Буковина? Хіба не така сама українська земля Хотинщина та інші, заселені українцями, повіти Бесарабії? Хіба який українець може забути про прастару землю славних князів наших — Холмщину? А далеке Кубанське Чорномор'я, де оселилися нащадки славного лицарства запорізького, чи ж то не українська земля? А на другому кінці української землі наше сояшне Закарпаття, з його багатствами природними і його бідним населенням? А інші землі, де живе наш народ?

Де вони всі в урочистому акті 22 січня 1919 року? Чи нашим «соборникам» пече тільки доля або недоля Галичини, а до інших українських земель їм байдуже?

Для нас, що нам дорікають браком соборности, розуміння соборности охоплює всі українські землі. Нам дорогий кожен клаптик тієї землі. Однаково близькі нам і північно західній її куток — Підляшшя і далеко на півдні висунуті українські оселі в гирлах Дунаю, в Добруджі, де з часів Січі не перестав битися національний живчик.

Отже, і в той день соборности здійснено не було. І коли сьогодні того дня справляють свято соборности, то відбувається, може несвідома, підміна того, що було, тим, що хотіли б, щоб було, заміна згадки про конкретний факт мрією; ідеалом.

І для нас цей день 22-го січня зостанеться назавжди днем світлого спомину про прекрасний момент нашої історії, момент проголошення високого принципу, про благородний ідеал соборности, від якого не може відмовитися ніяка нація.

Ідеал той — прекрасний і безмежно далекий.

Перша умова соборности державної — це єдність, соборність нації: національна свідомість, почуття своєї єдності, високий рівень культури, організованости. І оцих умов, умов внутрішніх і глибоких, у нас — треба глянути правді в очі — ще нема. Чи треба ілюстрацій? До того всього, щоб ми на всіх просторах землі, заселеної українським народом, почували себе справді єдиною нацією суцільною, монолітною — ще, на жаль, далеко.

А далі, слід нагадати той шлях, яким ішли до об'єднання інші народи. Історія визволення й об'єднання Сербії, Італії, історичний цосвід їхній у всіх перед очима. Довгий той шлях і трудний, на ньому — кров і труд чоколінь, десятки і сотні років праці і боротьби. Не тому нагадуємо ми про це, що боїмося труду, крові, жертв, а на те, щоб підкреслити, що не можна одночасно ставити дві мети: самостійність і соборність.

Жертви ми несли, на ті жертви готові і далі. Але вони, оті жертви, той труд, кров і смерть повинні бути оправдані — досягненням мети. Мета та, во ім'я якої вони приносяться і приносятимуться далі, повинна бута ясна, здійснима і єдина. Вона має бути такою, якої ми можемо і повинні осягти. Та мета це незалежність України.

По-за тим дуже мало прикладів в історії, щоб яка нація досягла одночасно своєї самостійности і здійснила своє об'єднання.

Покажуть на Чехію, Польщу. Нема правила без винятку. Та те могло статися лише в часи світового конфлікту, як один з його наслідків. Всією силою своєю стала їм в діяльній допомозі Антанта, в інтересах якої було знищити Австрію, знесилити Німеччину. Сприяв тому й занепад Росії. Коли їм пощастило з того скористуватися, а нам — ні, то не треба забувати, що те попереджала довга й систематична їхня праця в Європі та в Америці, яка здолала підготувати відповідний ґрунт.

Хіба сучасна Німеччина з її глибокою національною свідомістю, з її надзвичайно розвиненою організованістю, яка тисячами ниток в'яже в одно суцільне німців, де б вони не перебували, Німеччина з її самовідданим патріотизмом, для якого справді: «Deutschland, Deutschland über alles», — хіба ця Німеччина об'єднує всі німецькі землі? Хіба нема мільйонів німців в Чехії, солень тисяч в Італії чи Польщі? Ну, скажуть, так-же її переможено і пошматовано. Добре, а Німеччина

до-воєнна, та наймогутніша держава Європи початку ХХ-го віку? Вона в зеніті своєї величч і слави, хіба вона об'єднувала в одну імперію всіх німців? Не згадуємо вже про Австрію, хіба входили до її складу швейцарські німці? Та вони навіть і не хотіли, — хоч і не можна їм закинути браку національної свідомості, — перестати бути німцями швейцарськими та повернутися у німців германських.

Хіба Савоя, колиска італійської династії, хіба Ніцца, батьківщина Гарібальді, не належать і зараз до Франції? А проте і Німеччина, і Італія — великі держави.

Можуть бути існують міцні і потужні самостійні держави, хоч їх кордони не покривають усієї національної території, держави самостійні, але не соборні.

Такою міцною й потужною державою буде без сумніву й Держава Українська, коли вона відновиться на визволених з-під Москви землях. Чи-ж держава з більше ніж 30-тиміліоновим населенням, майже однорідним, з такими природними багатствами, з таким географічним положенням, як Україна, це мала сила?

Україні, щоб здобути оту соборність, треба подолати тільки чотири держави — Росію, Польщу, Румунію та Чехословаччину. І треба далі, однявши у них зайняті ними українські території, те все в купі втримати і утримати, маючи звідусіль, з усіх боків тільки ворогів, що за ними — інші держави Європи, які стоять на сторожі договорів, які оберігають сучасний status quo.

Звісно, сучасна політична кон'юнктура не вічна: обмежений вік мають, звичайно, трактати, що встановлюють певний лад. Але чи зміна її, коли б вона і прийшла, має наблизити нас до здійснення соборності? Як її взагалі досягти? Які у неї реальні можливості? Яким способом? Якими засобами? Адже чудес на світі не буває.

Маємо виходити з реальної ситуації і з нею рахуватися.

Ті, хто робить на святі 22-го січня наголос на соборності, — або невинуваті мрійники, або люде, які, свідомо чи несвідомо, намагаються привести націю до соборності в ярмі, — в однім ярмі московським.

Не можна перед нацією ставити, як ближчу ціль, нездійснимий сьогодні ідеал і одвертати систематично її увагу від тих шляхів, йдучи якими єдине тільки й можна досягти нашої мети — мети кожної нації — здобути самостійну, не від кого незалежну державу. В політичній роботі в боротьбі за наше майбутнє мусимо розрізняти ідеал — прекрасний, але далекий, і конкретну мету, яку ми повинні досягнути.

Наша мета — незалежна Україна. Щоб здобути її, мусимо напружити всі наші сили, скупити всю нашу волю на одному — на боротьбі з

одним ворогом — Москвою. Чолом проти півночі! Щоб забезпечити своє зацілля, щоб мати у тій війні вільні руки, ми повинні порозумітися з нашими західними і південними сусідами, яким однаково загрожує той північний ворог. Для того ми й мусимо приймати, яко факт, на заході і півдні кордони такими, які встановилися міжнародними договорами, такими, якими вони єсть. П'ять год на сторінках «Три-зуба» висвітлюємо ми ці шляхи. І читальники знають наші погляди.

Нехай же про день 22 січня 1919 року зостанеться у нас ясний спомин. Нехай той спомин живе в нас завжди в душі, щоби нагадувати про далекий і нездійснений ідеал. Нехай той спомин перетвориться в житті в дію, в чин; нехай спонукає він нас поглиблювати, розвивати й обороняти єдність і соборність нації. В цьому напрямку ще на нашій ниві багато роботи. Треба систематичної праці свідомих синів нашого народу на всіх землях, заселених українцями, щоб зникло навіки москвофільство в Галичині та на Закарпаттю, щоб забуто було раз на завжди теорію єдиного з Москвою російського народу, щоб у безвість нарешті пішли вигадки шкідливі про якийсь окремих народ карпато-руський чи лемківський, щоб розвіялися фантазії про козаку націю, щоб зійшла зі світу на Надніпрянській Україні ганебна спадщина поневолення — ота порода покручів і перевертнів — «тоже малоросів».

Так, треба ще багато праці, щоб чорноморці і лемки справді всією істотою почували себе синами єдиної нації. І разом з тим багато роботи, щоб оборонитися проти русифікації, полонізації, чехізації, та румунізації. Українські землі, до якої б держави вони не належали, були, суть і зостануться землями українськими. Ні один чоловік не повинен бути втраченим для нації. Кожен через кордони, які нас ділять, повинен почувати себе неподільною часткою єдиного тіла, одиницею, що вкупі всі вони творять собою суцільну націю, оту дійсно соборну націю.

І це буде справжнім спомином про акт злучення Галичини і Великої України, це буде справжнім служенням ідеалові соборности.

Та не соборність — суть і зміст свята державности.

Суттю ж свята 22-го січня, свята державности, єсть і зостанеться акт історичний 22-го січня 1918 року — проголошення незалежности. Він має бути не тільки спомином про цей великий день в історії нашого народу, не тільки днем вшанування ясної пам'яті тих, хто життя своє віддав за отчизну, але він повинен бути і тим фактором, що скупчує всі сили нашого духа в однім напрямі, скеровує всі зусилля на осягнення однієї мети — самостійности України.

Свято 22-го січня — це свято державности, свято незалежности.

Вячеслав Прокопович.

Московське фарисейство. *)

5.

Наскільки не видержує критики майбутня Росія в концепції п. Федотова, покаже нам дальніший її аналіз.

Уже при переході від першого концентра (Великоросія) до другого (Русь) п. Федотов напотикається на величезні труднощі. «Од великоруського—до руського. Це перше завсе все проблема України—пише він (ст. 434)... Віддаючи свої творчі сили Великоросії ми повні присвятити й Малій (стародавній матері нашій) Росії частину серця й розуміння її особливого культурно-історичного шляху. В боротьбі з політичним самостійництвом, в обороні руської ідеї й руського діла на Україні не можна змішувати руське діло з великоруським й глушити поростки теж руської (т.-є. малоруської) культури». Та ж сама руська ідея на півночі вимагає од насде-якого звуження, краєзнавчого областневого поглиблення, на півдні — поширення, виходу по-за границю привичних для нас великоруських форм». (435)...

Здалось би, усе в порядку. Протиставляючи при конструюванню поняття Русі в першу чергу Великоросії Україну, треба було б сподіватися од п. Федотова строгого визначення територіяльних границь цих складових частин Русі і точного окреслення їх правних взаємовідносин, які забезпечували б можливість «не почувати приниження»... і т. д.

Але безпорадний п. Федотов не йде цим методом. Переляканий примарою неминучого повороту «до вихідної племінної єдності в старомосковських границях Великоросії», він намагається встановити поняття Русі по лінії розмежування національних культур, але невідповідний термін «русская культура», що має синтезувати національну відрубність українця з москалем, збиває його з пантелику і зрештою вскриває правдивий зміст змагань п. Федотова... Справді, як погодити між собою твердження про «культурно-історичний шлях» України з категоричною заявою про те, що «національна Росія не може допустити подавлення руської культури в своїх кордонах (державна мова, школа)», (431), з заявою про те, що «коли молодь малих народів буде вчитися не в Москві, не в Петербурзі... то вона відійде од нас»... (436)?

Це ж ціла культурна програма, яка свого часу привела до знаменитого «не было, нѣтъ и быть не может» ніякої української мови, бо цього вимагали інтереси руської культури. Саме означення руської й навіть у відношенні до культури на протязі цілої статті п. Федотова вживає так, що не залишає жадного сумніву в тому, що це поняття для нього рівнозначне з поняттям великоруськи й.

Зрештою, п. Федотов зводить поняття Русі до поняття віри. «В охороні єдності Великої й Малої Росії одним з найміцніших зв'язків по-між ними була й остається віра. Най роз'єднує мова, роз'єднує

*) Див. «Тризуб» ч. 1-2 (260-261).

пам'ять й імя Москви — об'єднують київські святині й мнастирі північної Русі» (435).

Не будемо входити в докладний аналіз цього питання. Вкажемо лише на факт буйного розвитку української автокефальної церкви на Україні, доки її не знищили московські комуністи... Цього цілком вистачить, щоби довести, що не треба аж «уні або іншої форми католизуєчого християнства» для того, щоби на релігійному ґрунті ми втратили наше «братство» з москалями. Персекуції, яких зазнала українська церква від московських ієрархів, не дасться затушувати посилками на угличські та вологодські святині, які нічого не говорять ні розуму, ні серцю українського громадянина. Але це наша позиція, яка, цілком зрозуміло, не до прийняття п. Федотова. Він у своїх змаганнях визначити межі «Русі» вважає, що «розшматовання, яке спричинюють націоналістичні (й в той же час вульгарно-західні) потоки ідей, ми повинні (підкреслення моє М. Л.) об'єднатися в релігійному відродженню» (435).

При цій ідейній грانیці поняття Русь, яка територіяльно, очевидно, поширюється і на Україну, особливого значіння набірають слідуєчі слова п. Федотова: «в цьому сильному анти-московському історичному потоці ми зобо'язані розрізняти дві течії: ту, що вміщається, й ту, що не вміщається в грانیці Русі. З останньою боротьба до кінця» (432). В перекладі на звичайну мову це значить, що при всіх мелодекламаціях на тему «форма мирного співробітництва народів не під на г н і т о м, а під п р о в о д о м (підкр. моє. М. Л.) великої нації» (436) — в практичному житті усе, що буде виходити по-за межі віри, вважатиметься за те, чому оголошується «боротьба до кінця», а сама віра буде віддана під керівництво Антоніїв та Євлогіїв, бо вони, здається, належать до тих «південно-російського походження осіб, що заховали вірність Росії й любов до України», яким «найперше випадає на долю прищепити малоруські традиції в общеруську культуру» (435). А коли я помиляюся що до їхнього «походження», то вони у всьому разі по праву можуть вважатися за фахівців у справах віри на Україні, а тоді їм, як то кажуть, все одно «й книги до рук»...

Так випадає Русь в інтерпретації її на підставі даних зі статті п. Федотова.

6.

Ще гірше представляється справа з третім членом формули п. Федотова, коли він намагається визначити ідейні межі Росії. «Росія не Русь, але союз народів, що об'єдналися довкола Русі». І от для цих народів, що намагаються «перекричати один другого гулом не с т р о й н и х» (підкреслення моє М. Л.) голосів, п. Федотов хоче воскресити Росію, як «форму мирного співробітництва народів». Але, радячи своїм землякам примиритися з фактом «многоголосности», п. Федотов одкидає примирення з «нестройністю» цих голосів, й хоче, щоб був заведений такий порядок по-між цими народами, який довів би світові, що «задача імперії, с. т. зверх-національної держави — надається до розв'язання» (435).

Але, щоб досягнути цього, треба перш за все переконати ці народи в тому, що в майбутній Росії не повториться «безцільного цькування малих народностей й зневаження їх законних духових потреб» (427), як то було в бувшій Росії. І ось, п. Федотов пускає в хід випробовану методу московських політиків — о б л е с л и в і с т ь . Ми вже на початку своєї статті зазначили, як конкретизує п. Ф. завдання отої «форми мирного співробітництва народів»: «Най кожний маленький народ не лише не почуває пониження»... і т.д. Але з особливим притиском виявляє цю особливість п. Ф. по відношенню до нас, українців: «в державі російській, «малорос» не може бути скривджений або принижений в своїй національній свідомості перед татариним або грузиним. Навпаки, його національне самоозначення, з його символами, й з історичною пам'яттю (Мазепа!), повинно бути прийнято державною свідомістю тої нації (руської), якій належить, волею долі, культурна гегемонія в імперії» (432).

Ми далі побачимо, яку ціну мають ці слова в устах адепта Росії, але на цьому місці приймемо їх, як і факт признання «в е л и к о р о с о м» Федотовим української культури. Ці факти ми повинні особливо запам'ятати. І справді, те, за що нас проклинали москалі по всіх церквах (анахтема Мазепі) на протязі віків, — те, що було ознакою державної зради по відношенню до Росії (мазепинці), — те, що стало призириливою назвою (хохол-мазепа) в устах москаля по відношенню до українця — устами «в е л и к о р о с а» Федотова Г. визнається, як наша і с т о р и ч н а п а м ' я т ь , яка повинна бути «всприйнята державною свідомістю нації (руської)*» якій належить, волею долі...» і т. д. Це є по суті своїй велика перемога ідеї визвольної боротьби української нації і то якраз в її державно-самостійницьких формах, які виразно написані на наших бойових прапорах...

Але в устах п. Федотова це місце його статті є не більше, як юдин поцілунок, яким він хоче позначити тих, що не вміщаються у визначені ним гряниці (релігійні) Русі. А що це так, доказом цього є ті аналогії, по яких він хоче будувати Росію майбутнього. «Не в конституціях Європи — скоріше в системі Римської імперії в епоху її многовікового утворення — пише він — може найти свої аналогії сучасна Росія» (430). Але Римська імперія тут приведена лише для того, щоби зручніше прищепити заразу паничного переляку, чи попросту забаламутити «трезвий і мудрий» москвоцький народ. На ділі ж це має бути повторення процесу будови майбутньої Росії методою московського князя Івана Калити. «Перша ж руська національна влада — пише п. Федотов Г.— повинна буде почати зі збирання Росії. При повільному відміранню диктатури, зріст чи оформлення сепаратистичних стремлінь буде супроводити кожний поворот преса, що розкручується. Занадто багато накопичилось під цим пресом задушених національних сил. Звільнення їх є загрозою самому буттю Росії» (424). Ну, а ми знаємо, що там, де починається «загроза самому буттю Росії», там порожніми словами стають сентиментальні розмови на тему про «історичну пам'ять», про «національне самоозначення» складової частини держави. Практика держав, утворених на принципі «самоозначення аж до відділення» або й на

гарантіях вільного розвитку національної культури державних меншостей аж надто проречисто стверджує правдивість мого припущення.

Отже загально оцінюючи формулу п. Федотова, як форму мирного співробітництва народів майбутньої Росії, ми приходимо до висновку, що:

Великороссія, Русь, Росія=православ'є, народність і провід чи гегемонія Москви, що з певними відміними має заступити собою колишнє самодержавство бо не дурно ж п. Федотов пише: «Цар з дома Романових, диктатор з протверезілих большевиків або демократичний ватажок повинні будуть вести країну по одному шляху, коли хочать слухати голосу історії»... бо... «національна дорога одна» (410).

Іншими словами, ця формула абсолютно не надається до розв'язання національної проблеми в концепції майбутньої Росії, як державної цілості, а тому і розминається з основною метою, яку поставив собі п. Федотов Г., а саме: найти програму, «во ім'я якої треба скидати большевиків», бо вона хоч і проясняє «після большевицьке «завтра», але ні в якому разі не здатна активізувати спаралізоване «сьогодні», бо всякий добре знає правдиву ціну московських слів про забезпечення «кождїй народності свободи розвитку в міру сил й дозрілости» (436). (підкреслення мое. М. Л.), якими для більшої зрозумілості пояснює свою «програму» п. Федотов.

Але цього мало. Федотівська концепція майбутньої Росії загрожує небезпечкою і ідеї світового миру. В основі її лежить інтерес (егоїстичний) московського народу, що його хоче п. Федотов (до речі дуже незграбно) утотожити з інтересом майбутньої Росії, як (начеб-то) союзу народів.

Припустимо, що майбутня Росія повстане на руїнах совдепії без міжнародного конфлікту, що не вплине на зміну сучасних державних кордонів. Припустимо, що Україна, ввійде у склад майбутнього союзу народів — Росії. Як тоді застосовується формула п. Федотова: — «малоруське, руське, російське» (433) по відношенню до українців, що опиняться, волею долі, по-за межами майбутньої Росії?..

Аджеж ми знаємо, що українська нація одна і що тільки політичні міркування провідників в державі націй намагаються розбити її на малоруську, русінську і навіть просто руську.

Як же буде тоді з отою місією «збирання Росії», яку «повинна буде почати перша ж руська національна влада»?..

Звичайно, що це загрожує тяжкими міждержавними конфліктами.

Це є важкий гріх, що поліном стоїть в оці росіянина Г. Федотова, який хоче затушувати його вказівкою на сучок («полонофільські і германофільські кола української інтелігенції» (432) спливаючої сьогодні кров'ю української нації. В смертельнім переляці перед неминучим поворотом до «старомосковських границь Великоросії» п. Ф. мішає до купи те, що не надається до змішання, коли об'єктивно і

чесно оцінювати різні течії української національно-політичної думки.

Так. Ми маємо не мало історичних ворогів, але між ними не останнє місце займає і М о с к о в щ и н а, що не раз зраджувала наш нарід і його традицію нашим історичним ворогам... Ми це знаємо. Але ми певні, що свій спір з своїми історичними ворогами ми не тільки не вирівнюємо, а навпаки ще більше заплутаємо, коли почнемо вирішувати його по формулі Малоросія—Русь—Росія.

Тут треба шуати іншої формоли і такою формулою, на нашу думку, може бути: У к р а ї н а — Л і г а Н а ц і й — (Паневропа).

Для певної частини росіян вона претворюється в М о с к о в щ и н а — Л і г а Н а ц і й — (Паневропа або Евразія).

Коли вже обов'язково треба будувати трьохчленну формулу, то третім членом має бути людськість, але ні в яким разі не Р о с і я, що має за собою репутацію (створену до речі водительською ролею в ній московського народу в особі його інтелігенції) державної конструкції, що так безнадійно завалилася при першій серйозній зустрічі з нормально побудованими державними організаціями.

8.

В статті, що має інше завдання, не має змоги у всій широті розвинути конструктивний зміст нашої формули, а тому обмежимося лише схематичним розгорненням її.

Наша формула найперше передбачає респектування волі і права кожного народу на незалежне державне існування. Національний інтерес кожного народу покривається й його державним інтересом.

При нашій формулі не може бути й мови про те, щоби той або інший нарід, в момент його позірного розвитку, як то було вже за «петровської імперії», зовсім уже не розумів своєї історичної долі, а складність своїх міжнародніх взаємовідносин виявляв піснями про «меленбурзькі письма».

При такому респектуванні волі і права кожного народу на державну незалежність не може бути й мови про будь який національний утиск, про якусь «волею долі» визначену бодай і «культурну гегемонію в імперії»...

Наша формула ставить в правильну площину і спір поодиноких слов'янських народів, які на сьогодні виступають в якості «історичних ворогів». В обороні свого національного інтересу поодинокі слов'янські народи не можуть не найти спільної мови для вирішення своїх внутрішніх непорозумінь, бо перед ними одкривається небезпека нападу грізнішого ворога, проти якого, коли вони хочуть розвивати свій національний інтерес, вони повинні стати єдиним фронтом.

Наша формула дає правильний напрямок і для розв'язання економічної проблеми. Ми не жалкуємо, як то робить п. Федотов, над «болючістю» розрива госьподарського організму для всіх учасників (попередніх) господарських відносин, бо в прикладі Чехословаччини

на яку натякає і п. Ф.) бачимо, що ці муки дають неконечну радість малому слов'янському народові, що на руїнах австро-угорських «господарських відносин», конструює «господарський організм», який найкраще забезпечує його відпорність перед всякими ворожими зазіханнями і відповідає його національно-господарському інтересові. Цей інтерес непереможно штовхає його на схід, на зустрічі на фактичну мирну співпрацю з іншими народами б. Росії. Але теза п. Федотова про господарську автаркність майбутньої Росії таїть в собі непереможні перешкоди для нормального розвитку таких «господарських відносин», бо впливає з державно-політичної концепції, яка, як вказано вище, несе з собою міжнародній бій, а не міжнародню солідарність.

Нарешт, наша формула переносить в цілком іншу площину таке делікатне питання, як питання національної амбіції, значіння якої цілком справедливо оцінює і п. Федотов, коли пише: «в наш вік, національні себелюбства значать часами більше, ніж національні інтереси» (436). Вона не дає місця бундючним і хвалькуватим заявам про «провід великої нації»;

про «приналежну (їй) волею долі культурну гегемонію в імперії»; про те, що «ми без сумніву ближчі й до національної свідомости народніх мас України», хоч й «грішимо анальфабетством й не увагою до південно-руської традиції», а за Москвою губимо справжнє почуття Русі»;

про те, що «лише справедлива рука супер-арбітра (яким по духу статті п. Федотова, має бути також «волею долі» призначений московський губернатор) може запобігти кривавому вибухові, в которому неминуче загинуть всі поростки нового, національного життя там, де, як на Кавказі, живуть десятки племен»;

про те, що «нац. політика старої Росії, тяжка для західніх, культурних (що тепер відірвалися) її о к р а ї н (підкреслення мое М. Л., які очевидно, колись будуть принадою для збірачів Русі?), — для Польщі, для Фінляндії — була загалом справедливою, благодійною на сході» (429). (Ну, а на п'єдні?! .... М. Л).

Читаєш оце все чванкувате бахвальство і не можеш не поставити перед собою запитання. Ну і на якій підставі так набиваються на оте «водительство», «культурну гегемонію», «супер-арбитраство» і т. д. і т. д.:

1) невизнані представники того народу, «богата і славна традиція» якого репрезентується «самими руськими в Росії тамбовськими, пензенськими, орловськими полями», де «щорічні пожежі змітають слабку пам'ять про минуле» (428),

2) творці держави, яка на протязі довгих років рекламувалася, як тюрма народів, і, нарешті, розсипалась в порошок, завівши усі нації, які покладали на ню наївно-віруючі в її позірну велич і могутність,

3) носії ідеології, яка ставила своїм завданням рятувати світ, а тим часом свій власний нарід привела до того, що він «загубив сили й терпіння і одмовився захищати Росію».

Наша формула цілком усовує цю хворобливу заамбіченість маніяка, про якого сам московський народ говорить: «ходить спґсь надуваючись», і переносить справу «національного самолюбства» в сферу здорового змагання народів по-між собою. Аджеж життя нас вчить, що і малі народи, але великі своїм духом і національними ідеалами, можуть відігравати ролю коли не «провідників» чи там «гегемонів», то у всякому разі впливових міжнародніх чинників, впливи яких значно перевищують впливи тих, що самі себе висовують на ролю «провідників», уґрунтовуючи своє право на це лише безнадійним провалом тої ідеї, який спричинили вони своєю «конструктивною» працею на протязі довгих віків.

Над цим всім треба глибоко задуматися московським публіцистам. Їм треба вилікуватися від хвороби паничної боязкості перед реальною неминучістю повороту «вихідної племінної єдності в старо-московських гряницях Великоросії» з тим, щоби, спустившись до своїх «рязанських», піднести їх до здорової національної свідомості московського народу. А то не штука написати: «вернемося на землю, з синовньою любов'ю припадемо до неї, будемо слухати голоси землі», (410), а в той же час закрикувати цей голос своїми мелодекламаціями (видаючи їх до речі за голос історії) про Росію, яку «руський нарід, загубивши сили й терпіння, одмовився захищати». І коли московські публіцисти справді підуть за голосом землі і навчатся «слухати землю, бачити землю й вивчати її» (410), тоді їм не доведеться «з мукою перечитувати» свої, всього кілька місяців тому написані «розділи» через те, що вони «перестали бути правдою»... Аджеж, об'єктивно кажучи, вони і не могли бути правдою, бо походили з голови людей, що в паничному перелякові втратили почуття реальності і витвори власної фантазії не тільки приймали за голос землі, але намагаються пропаґандою цих фантазій знову забаламутити «тверезий і мудрий» московський народ.

Ставши на пропонований нами шлях, московські публіцисти перестануть бути фарисеями й то в першу чергу по відношенню до власного народу.

М. Литвицький.

2. XII. 1930 р.

З недавнього минулого.

В осінніх числах журналу «Le Correspondant» (вересень, жовтень 1930 р.) знаходимо дуже цікаву статтю майора Жака д'Еспанья: «З французьким ескадроном по Україні»

Ескадрон африканських кінних стрільців, яким командував майор д'Еспанья, що прийшов до Букарешту з Македонського фронту, отримав на початку січня 1919 року наказ вирушити до Одеси. Похід туди, перебування на Україні і безславний відхід французького війська описує в своїй статті майор.

Автор володіє добре пером. Виклад його легкий і цікавий, і позначений добрими літературними прикметами. Де-які трафаретні вирази (образ св. Русі... в Одесі), спадщина старої літературної школи, не застують од нас живого і правдивого малюнку 1919 року, який проступає в тому оповіданню французького старшини.

Найцінніше те, що оповідання його визначається простотою, щирістю та правдивістю, і в своїй простоті й щирості — часом драматичне. Він описує, як було те, в чому він брав участь, те що він бачив на власні очі, що доводилося пережити і передумати цьому витриманому й хороброму офіцерові, який тільки виконував накази свого начальства, і як нарешті прийшло до сумного кінця цього підприємства з десантом.

Читачам нашим певно буде цікаво ознайомитися з вражіннями і висновками вдумливого і спостережливого чужого старшини, який був на Україні. Тому подаємо нижче кілька уривків з його оповідання.

Ось перші вражіння його на нашій землі...

* * *

Дністер, величезна ріка, яка бере початок у Карпатах, протікає 1380 кілометрів і впадає до Чорного моря. В гирлах її знаходиться лиман 43 кілометри завдовжки і 12 завширшки.

В Шабі ми знаходилися саме в її гирлах. Міст на судах зв'язував два береги; майже по середині лиману знаходився острів, його використували на склад для машин, вважаючи це за безпечніше.

Дивне почуття охоплювало душу, коли дивитися з вікна вагону. Видко було, як тяжкі човни тремтять під вагою потягу, а дошки, які їх вкривають, танцюють і стогнуть угинаючись. Часом, коли потяг занадто нахилився в один бік, ставало страшно, що от-от рейки сковзнуть у хвилі, які підіймала близькість моря, і потяг навіки сховається в жовтих водах ріки. Проте після зупинки на острові, ми досталися благополучно на проти-лежний беріг. Цього разу ми були справді на російській території, на тій Україні, де склалася ця нація надзвичайних кіннотчиків, козаків. Це тут Мазепа, коли його вловлено на горячому вчинку з чужою жінкою і прив'язано до дикого коня, опинився після скаженого бігу серед цих гордих воєвників, що їм мав він стати за привіцію, за гетьмана.

В мене в голові повставали ці неясні спомини, коли мені подано два пакети. Один, написаний по-румунськи, був од начальника варті румунської армії, яка займала tête de pont на лівому березі Дністра. Він повідомляв, що двоє з його людей було вбито цієї ночі, і просив мене залишити йому допомогу, щоб забезпечити сторожу...

Другий лист мав на коперті зазначення: «штаб французький» з підкресленням: «таємно, строго персонально».

Там говорилося справді про те, що я можу мати труднощі по дорозі, бо між Дністром та Одесою знаходилися поважні сили української національної армії отамана (в тексті: генерала) Петлюри. Наказ казав, що в наслідок цього, в тому разі, коли я не зможу продовжувати мій похід залізницею, я повинен прочистити собі силою шлях до Одеси, звідки, зрештою, мені буде вислано допомогу.

Читання цих наказів викликало у мене глибокі і тяжкі міркування. Потяг, яким я командував, перевозив тільки частину мого ескадрону; я був переобтяжений возами, запряжними кіньми та багажем, який штаб полку мені довірив і який мене поважно обтяжив. Таким побитом, не зважаючи на довжину і великість транспорту, яким я командував, в моєму розпорядженню була тільки обмежена кількість рушниць і жадного

кулемету. Яким способом, в таких умовах, з складом бойців слабим і незначним я зможу відкрити manu militari собі шлях на зустріч допомозі з Одеси? І як зможу я повідомити штаб про мої утруднення, щоб він вислав оті підкріплення, як що я зустріну поважні сили військові, які вирішили б загородити мені дорогу?

Я заховав в собі самому ці сумні міркування, я не промовив нікому жадного слова про гіпотезу небезпечну, що мені її прислав в пакеті штаб. Я заховав офіційну коперту у внутрішній кишені мого мундіру. Але в кожному разі я замислився глибоко. Я кинув зовсім мрії про Мазепу, героя легенди, на те, щоб думати уважніше про козаків Петлюри, тих козаків, яких назва татарська визначає: «грабіжники-кочовники» і з якими ось-ось може доведеться мені мати діло.

* * *

В наступному розділі ми знаходимо опис першої зустрічі французів з українським військом. І ось як представилися європейському старшині оті загадкові «козаки Петлюри», сучасні нащадки давніх козаків, що походження їх назви автор зв'язує з татарським словом, яке визначає: «розбійники, кочовники».

На одній станції, досить поважній, ми зустріли війська Петлюри. Наш транспорт поволі посувався вздовж вагонів, вщерть наповнених салдатами. Вони сиділи на приступках вагонів чи товпилися коло віконця, щоб бачити нас. Вони дивилися на французьких салдатів з виглядом здивованим і трохи іронічним. Я зауважив ще багато подібних потягів; всі вони, однаково набиті військами, займали рівнобіжні колії; я бачив, як перед моїми очима проходили гармати на платформмах, скрині з набоями і запаси всякого ґатунку. Нарешті мій потяг спинився.

Зараз же з'явився до мене один старшина їхній і повідомив мене, що до нового наказу я не рушу далі. Одночасно він запропонував мені виявити йому склад мого загону і подати до відома мету моєї місії. Я йому одповів, що я можу дати йому ці відомості тільки комусь, вищому від нього, кваліфікованішому, з ким я хотів би спочатку перебалакати. Далі я попросив його, щоб він одвів мене до коменданта петлюрівського війська.

Коли офіцер подався геть, щоб однести мою одповідь, я зараз передав моїм людям наказ — не сходити з вагонів; так само наказав я, щоб всі були на поготові на всякий випадок, і щоб кожен мав набитим свій карабін. На сігнал сурми, що я його дам, всі повинні негайно скочити з вагонів на землю і чоти вишикувати в бойовий лад за мною.

Потім разом з моїм перекладчиком я почав проходжуватися вздовж перону, розглядаючи, — хоч того і не виявляв, — все навкруги та роздумуючи, якими способами в стані оборонитися в разі атаки і як зможу я відкрити собі шлях, щоб добитися до Одеси.

Моє затруднення, — я це признаю одверто, — було надзвичайне. Мій потяг впрост потопав серед українських транспортів. На коліях і на перонах знаходилися їхні відділи, озброєні кулеметами, встановленими в бойовій поготові і скерованими у всіх напрямках. Далі, військо те мало вельми добрий вигляд. Все хлопці молоді і сильні, з дуже бравною поставою, під високими міховими шапками; пачки набоїв блищали на грудях, через які вони висіли довгими смугами навхрест; коло пояса — кінжал, що його піхви спадали на широкі шаровари; все їх спорядження було нове і дуже добре пригнане. В думці я рівняв їх до моїх людей, які під суконним плащем були так, як і я сам, в полотяному одязі, а до того ще здебільшого одяг той в дуже лихому стані... Але хіба ж не запевняли мене в Букарешті, що ми знайдемо в Одесі все те, чого нам бракує, і в першу чергу вбрання суконне. Але треба було ще туди добитися!

Час проходив. Ніхто не давав мені жадної одповіді на моє прохання. Здавалося, впрост нехтують моєю присутністю. Мій непокій і турбота зро-

стали. Нарешті, після більше як двох годин дозидання, до мене з'явився український старшина. Він одпровадив мене до генерала, який сказав мені дуже доброю французькою мовою:

— Ви не схотіли дати відомостей, які у вас просив старшина, що його я до вас послав. Я не настоюю. Та зрештою, мені відомий досить склад загону, яким ви командуєте. Але от що хотів би тільки знати: чи ви прямуєте на Одесу не на те, щоб приєднатися до армії генерала Денікіна, проти якої ми б'ємося? Добровольці, якими цей генерал командує, це наші найгірші вороги, ще гірші від большевиків, бо вони хочуть одновити стару Росію царів, а ми хочемо лише одного — це незалежності нашої отчизни. Ми хочемо сотворити Українську Республіку. Ми не маємо жадного лихого почуття супроти французів і я телеграфував отаманові Петлюрі, щоб довідатися, чи я можу пропустити вас іти далі. Я дожидаю його відповіді. Коли б мої люде могли тільки припустити, що ви йдете на з'єднання з армією Денікіна, вони вас знищили б геть чисто усіх. Коли ж вони, як ви це на власні очі бачили, були що-до вас дуже коректні, то це тому, що я оголосив наказ, який говорить, що армія французька не може бути ворожою козакам Республіки Української. Чи це так?

— На мою думку, пане генерале, — одповів я, — це справді дійсно так. Але я, ведучи мій загін до Одеси, виконую тільки накази, які я отримав. Я не знаю, які наміри має наш штаб, але проте я був би вельми вражений, коли б ми мали виступити збройно проти патріотів, які борються за такий прекрасний ідеал, як незалежність.

Саме тієї хвили розлігся дзвоник телефону, генерал взяв апарат, слухав уважно якийсь момент і далі сказав мені:

— Ви можете продовжувати вашу подорож. Отаман Петлюра має довір'я до благородної французької армії. Я зараз дам наказа, щоб вам відкрили шлях.

Дві хвилини пізніше я вже був — і з якою радістю! — в моєму вагоні. Я міг кинути геть жовту коперту, якої тягар я почував так довго у внутрішній кишени мого мундіру. З мене, — я це признаю широко, — спав великий тягар.

А дві години пізніше ми прибули до Одеси і ще трохи — і я вже верхи, на чолі мого ескадрона проходив широкими вулицями, гарними майданами, повними повітря, величними бульварами міста великої Катерини, де, підіймаючи до неба бані та хрести золочені, з яких зависали мідяні ланцюги, проходили перед нашими очима численні церкви — образ святої Русі.

* * *

Це перша і єдина зустріч відділу, яким командував майор, з військом Української Народньої Республіки.

Французький старшина вперше побачив українське військо, і висновок його добрий: перед ним наша молода армія, армія регулярна, добре озброєна, одягнена і забезпечена, а головне — дисциплінована, яка витримує порівняння з частинами старої європейської армії. Ми з великою приємністю наводимо цю прихильну оцінку безстороннього чужоземного старшини. Добрі якості нашого війська ще виразніше проступають в порівнянні з тим, що побачив майор д'Еспанья у добровольців Денікіна, що з ними необережно зв'язало вище французьке командування — і тим самим наперед засудило на невдачу — свою операцію на півдні України. Ось цей розділ:

... Я отримав наказ охороняти наше праве крило, в напрямку річки. За мною, ще далі праворуч став один ескадрон добровольців, що прибув на другий день. Моє здивовання було дуже велике, коли я побачив, як вони

проходили передо мною. Ескадрон цей, що складався виключно з давніх офіцерів кінноти чи кадетів, уявляв з себе військо на прочуд дивовижне і ріжноманітне: коні були надзвичайно ріжноманітні — малесенький музик тупцяв поруч з великим чистокровним конем; люде також ріжного віку і ріжної постави — коло кіннотчика з сивою головою їхав юнак з дитячим обличчям. Все таке було дивовижне і ріжноманітне, що мене взяв сумнів що-до вартости цього війська. Воно складалося з людей сміливих і повних чести, яким закидали проте тільки те, що вони використали нагоду, щоб кинути Одесу і вирушити на село.

Це видовище починало бути справді курьозним і навіть надзвичайним, коли прийшла черга на обоз. Фургони, вози та бідки повні так, що от луснуть; за погоничів коло них давні офіцери. Вони, як і їх товариші, які були верхи, не носили більше старшинських ознак, але вони зберегали їх великі шаблі, що теліпалися в них коло боку, як ознака їхньої колишньої гідности. Всі вони мали витончений і надзвичайно коректний вигляд джентельменів, що самі правлять кіньми в своїх маль-кочах в Булонському лісі чи Гайд-парку, але, на жаль, це не були екіпажі, запряжені кіньми, які танцюють та гарцюють, що їх вони провадили. Нещасні шкапи аж засапалися, тягнучи через силу неможливе нагромодження скринь та валіз, що з них де-які носили ще на їх добротній шкірі етикетки далеких готелів-палаців, останні спомини колишньої величі їхніх панів... Ця дефіляда мала справді вигляд якогось маскараду, але маскараду трагічного, бо для багатьох з цих людей те, що знаходилося на розбитому возку, було все, що зосталося їм од їхнього майна, колись величезного.

Я зараз же попередив мого полковника, що не можна дуже покладатися на цей ескадрон, щоб запевнити безпечність нашого правого крила. Одним словом, треба було не спускати з ока моїх нових товаришів.

Я навідувався до них кілька разів за ті вісім днів, що ми провели разом. Вони розташувалися в дуже гарному сільському маєтку, що належав князеві Кантакузенові. Власник виїхав вже давно звідти. Я їх знаходив завжди вкупі за якимись нарадами, звичайно за чаєм. Але в стайнях коні видавалися майже зовсім залишеними на Божу волю і вартових коло стабень цілком не було. Зрештою, вони були дуже милі, ввічливі, їх ротмістр приймав мене завжди в спосіб найввічливіший, але я одразу спостеріг, що він не мав жадного авторитету у своїх людей; та мені здається, що й трудно, щоб воно було інакше. Коли виникло питання про те, щоб вислати якусь чату, треба було скликати «совіт» (un soviet), щоб знати, хто ввійде в її склад і хто нею командуватиме. З призначеннями чистити коней і тримати варту — було ще трудніше. А проте ці кіннотчики були мені вельми симпатичні: більшість з них — дуже горді постаті з манерами високої витончености, не зважаючи на нещастя, мали вигляд рішучий, який було приємно бачити. Певно, всі вони були готові пожертвувати життям з найбільшою хоробрістю. Але вони не робили вражіння, що вони мають силу і енергію терпеливу і тверду, які необхідні у війні повстанчій, що на них чекала.

Симпатія, з якою автор ставиться до тих людей, не заслонила від нього хиб та первородних гріхів добровольчої армії. Це робить його присуд про союзників, яких так невдало вибрала собі Франція, ще ґрунтовнішим і безстороннішим.

* * *

Чимало цікавих і драматичних моментів є в оповіданні майора д'Еспанья про його короткотривале перебування на Україні. Його про-

стий і спокійний виклад подій, яких він був свідком і учасником, багато де в чому пояснює причини скандальної невдачі Одеської епопеї. Цікавих одсилаємо до оригіналу. Годиться може тут хіба навести останні рядки з його оповідання. Тим паче, що вони дають яскраве уявлення про його манеру писати.

Прошло три місяці, і от ескадрон д'Еспанья з іншими ешелонами французької армії, яка хапаючися відходить з України, знову на тому самому мості через Дністровий лиман під Шабою. Ночують на острові серед лиману...

«.. Нарешті тут на острові серед лиману спинилися на ніч численні потяги, що визволили Дунайську французьку армію. Недалеко, коло малої пристані, гоїдається на хвилях «Algol».

«Це авізо перевозило штаб, і саме ім'я його здається символом. Енциклопедисти говорять справді, що «Альгол» — це блискуча звізда з живим сьйвом, але вона має рідку особливість — часом темніти, темніти аж до того, що стає невидимою.

«Чи не так було і з французькою армією, яка, вкривши себе славою на Балканах, примушена була податися і, майже в неладі, в умовах трохи дошкульних для її самолюбства, залишити українську землю, на яку вона вступила кілька місяців тому триумфатором?»

С. Ч.

З міжнароднього життя

Д е - щ о п р о з о л о т о .

За всіх часів людської історії золото було зовнішньою, а ще більше внутрішньою ознакою багатства й могутності. Так воно зосталося й за наших днів. У площині міжнародніх взаємовідносин — особливо в Європі і за нормальних часів — цього начеб-то не було так ясно видно. Уже хоч би й тому, що великі держави, такі, скажемо, як Англія, Франція, чи Німеччина, ще перед війною — кожна мала золота, скільки того мусіла мати. А коли потребувала якогось надвишку, то знаходила його легко, бо рух цього важливого для світової економіки металу між країнами був ясний, усталений і забезпечений.

Золотим, а одночасно й грошовим ринком для Європи й цілого світу був Лондон, звідки золото пливло туди, де його потребували та могли оплатити продуктами території чи людської праці. Звичайно, одночасно з золотом — готівкою чи у вигляді якихось кредитів — йшли й ріжнотоманітні впливи, тим сильніші, чим більше одна країна залежала од другої економічно. Але ті «золоті впливи» спрямовані були в Європі, як правило, на менші підрядні держави, та й то лише на такі, що з причини своєї бідности чи некультурности не вміли чи не могли забезпечити собі економічної, а тис самим і — політичної незалежности в міжнародніх відносинах. До таких держав у Європі до війни належала Туреччина, всі балканські країни, Португалія то-що. З другого боку по за тими впливами були такі маленькі держави, як Бельгія, Голандія, Швейцарія, Скандинавські країни то-що. З великих держав підлягала тим впливам властиво одна тільки колишня Російська імперія, яка з тої причини й затяглася до неприроднього для неї союзу з демократичними державами Заходу, виступила проти близької

Д
ля неї автократичної колишньої Німеччини і заплатила за це розгромом,
Д
дислокацією, а потім — більшевизмом.

Велика війна модифікувала «золоте» становище, порушивши розподіл цього металу між країнами. Золото в більшості своїй упливало з Європи та збиралося майже виключно в Америці, особливо у північній її частині—в Сполучених Штатах. В Європі ж «озолотилися» лише деякі з нейтральних держав, — і то в більшій мірі, ніж то їм потрібно було, бо був, наприклад, у Швеції такий час, що сто її золотих крон в обігу коштували дешевше, ніж ті самі сто крон папірових. Великі ж європейські держави витратили своє золото на війну та на її наслідки, мали його в кількості, недостатній для своїх потреб. Звідси й так звана європейська залежність од Америки, що так яскраво давала себе почувати на протязі цілого останнього десятиліття.

Однак, одночасно з тим, як Європа стала ліпше зализувати свої воєнні рани та відтворювати свою економічну силу, в золотій справі настав поворотний процес. Як то було й перед війною, Лондон навіть за самих найтяжчих післвоєнних часів продовжував зоставатися світовим золотим і грошевим ринком. Банкова і фінансова сила Великої Британії були такі потужні, кредитова її структура така довершена, що хоч гроші й золото до цілого світу доставляла головним чином Америка, але переходило те майже все через Лондон. Так само, як і раніше, золото збиралося до Лондону, залишалося його там стільки, скільки того вимагали фінансові потреби Англії, надвишок плив до всіх інших країн.

Коли б на довший час у Європі встановилася економічна і політично рівновага, золота справа, без сумніву за де-який час дійшла б свого доброго кінця і жовтий метал розподілився б по європейських країнах в міру потреб кожної з них. Але по дорозі цього процесу встала загальна економічна криза, що перегатила в різних місцях нормальну течію золотого обігу. І не так самий факт економічної кризи, як те, що криза та не однаково вдарила по цілій Європі, що постраждали од неї одні країни більше, але другі — незрівняно менше. До того ж придалася та обставина, що по деяких державах економічна криза стала переходити в супроводі політичних конфліктів і заворушень, які занепокоїли європейську атмосферу і замутили фінансову довірливість європейського світу. Говорячи конкретно, вийшло так. Золото перестало затримуватися у Лондоні в такій мірі, як того потребували б англійські фінансові інтереси, а майже цілий надвишок його одходив до Франції, — і то в такій кількості, що наявно перевищував усі її фінансові й економічні потреби.

Золото стало спливатися до Франції, як у повінь вода спливає з гори в долину. З одного Лондону за один останній рік вступило його до каси Французького Банку по-над дванадцять за половиною мільярдів франків. Сталося це тому, що Англія не може зараз абсорбувати тої кількості золота, яке до неї доходить з усіх усюдів, бо її заокеанські прибутки, такі колосальні за нормальних часів, з'їдаються без останку економічною кризою, що відбилася в ній може тяжче, ніж де инде. Франція ж з різних причин відповідно мало постраждала од економічної кризи, фінансове її становище зміцнене й стабілізоване з часів реформ, переведених владою Пуанкаре; економіка її організована доцільно і країна багатіє з року на рік, — вона, наче щаслива оаза серед фінансово безрадної, загнаної кризою суходольної Європи.

І вийшло так: золотом торгує Англія, а гроші знаходяться у Франції. Звідси загроза небезпеки для обох країн. В Лондоні стали непокоїтися над тим, що Англія зостанеться зовсім без золота, що навіть золоті запаси Англійського Банку впадуть нижче тої норми, яка потрібна для забезпечення фунта стерлінгів, і тим буде підірвана сама база британської валюти, що було б для Англії справжнім нещастям. У Франції ж стали непокоїтися так само з приводу своєї валютної стабільности. Правда, французький франк забезпечений золотом вище всякої міри і всякої потреби. Спеціалісти говорять навіть, що коли б у цій країні з якогось дива зараз настала

валютова паніка, і всі стали міняти свої папірові франки на золото, то Французький Банк цілком легко міг би задовольнити до кінця усі вимоги, хоч би для того необхідно було виплатити цілу суму франкового папірового обігу. Але збільшення золотого запасу завжди йде в супроводі збільшення папірових грошей, і це останнє збільшення прибрало у Франції надто великий розсяг, — такий, що перевищує фінансові потреби її населення. Наступає своєрідна інфляція, яка дуже прикро відбивається на економічному обороті країни. Тут не місце входити в подробиці цього процесу; досить вказати, що, дякуючи цій інфляції, дуже тяжко зараз вести необхідну для французів політику зниження цін, бо оптові ціни знижуються, а роздрібні не тільки зостаються на тому самому рівні, як і були, але навіть збільшуються. Населення ж від того ніякого добре не має.

Франція зараз переповнена грішми. Перед війною вона була так мовити, банкіром Європи, бо завжди мала грошеві лишки, які й примішувала в ріжного роду державні позики. Тепер ця країна знову вертається до свого до-воєнного становища, але позичати гроші — немає кому. Єсть правда, менші держави, союзні з Францією, що потребують грошей і кредитів. Вони їх і дістають, але це — краплі в морі французького золота. Потребує як води позики Італія, але було б таки нерозважливим ділом давати італійському диктаторові можливість на французькі гроші поставити в Середземному морі антифранцузьку флоту чи повести наступ на Югославію. Так само потрібні зовнішні позики Німеччині, але політичні настрої цієї держави зараз такі, що здобути закордоном гроші можуть попасти до небезпечних рук гакенкрейцерів, які звернуть їх проти тої ж самої Франції, чи в ліпшому випадку — проти Польщі.

«Золота» проблема не тільки звернула на себе загальну увагу, але й стала об'єктом міжнародних розваг і досліджування. Займалася нею і та установа, яка, здавалося б найбільше покликана до того, аби знайти шляхи для її вирішення. Це — фінансовий комітет при Лізі Націй у Женеві. Виявилося, однак, ще раз, що Ліга Націй, хоч і як вона начеб-то посилила свій авторитет, але практичні проблеми скільки будь великого міжнародного значіння вирішити їй не по силі, і не має вона для того відповідних езекутивних органів. У комітеті говорилося дуже поважно й авторитетно про необхідність доцільного й справедливого розподілу золота між заінтересованими країнами, але реальних шляхів для того не вказано. Замість того, згідно з до-воєнними методами, шляхи ті начеб-то знайдено на конференції двох найбільше заінтересованих в тому європейських країн, а само Англії та Франції. У Парижі, з тою метою відбулися наради представників емісійних банків Англійського та Французького, на яких як повідомляє преса, заінтересовані сторони прийшли до повної згоди. Наради йшли у площині чисто фінансовій і були обставлені строгим секретом, тому годі знайти в газетах які будь повідомлення про прийняті рішення. Але що вони сталися, що шляхи для реалізації їх знайдено, це видно вже з того заспокоєння, яке настало на біржах та в банкових і фінансових колах не тільки Англії та Франції. Близчий колобіг золота та фінансових операцій в Європі вкaje на основні лінії франко-англійської згоди з достатньою ясністю. Треба лише вичекати.

* * *

Чи матиме ця згода які будь політичні наслідки? Можливо, що на тих нарадах представників великих банків про ці наслідки не було сказано ані слова. Але це не означає, що тих наслідків не буде, бо вони вже начеб-то єсть. Як відомо, Англія давно одійшла від так званої великої Антанти і Франція зоставалася сама серед великих держав Європи. Поки у владі в Англії стояли консерватори, од колишньої англо-французької сердечної згоди залишалися приятельські відносини, які робили Франції вже самим своїм фактом великі послуги в міжнародних відносинах. Кабінет Labour Party зразу же став в несприятливу що-до Франції позицію, часто виступаючи різко проти неї на міжнародному форумі й переходячи иноді на-

віль на бік її ворогів. Тепер це начеб-то пішло на повну зміну. Після фінансової наради, відбулася нарада міністрів закордонних справ, і в міжнародньому повітрі начеб-то повіяло м'яким до-воєнним Антантою, то такими ж самими приятельськими взаємовідносинами, які були за часів консервативної влади в Англії. Як далеко зайшло те англо-французьке приятельство, — чи спиниться воно на теренах південної і середньої Європи, чи перекинеться й далі — на Схід, про це ще говорити в кожному разі — рано.

Observer.

3 преси.

До всяких брехень та наклепів на нашу адресу ми давно звикли, але ось один із свіжих зразків цього жанру.

«Особисті амбіції маршала Пілсудського призвели його до компромітації, бо він зв'язався з авантюристами, походженням з України російської, петлюрівцями. Ці персонажі, які не представляють нічого, не відомі ні в Галичині Східній, ані на Україні совітській; вони мають за головне завдання виявляти перед світом українофільство польського диктатора. Маневр, що його шито білими нитками».

Непохитні, незломні бойовники за незалежність України, що за ними роки визвольної війни і боротьби з червоним окупантом, представники української державности — «авантюристи, персонажі, які...»

Так вимагає писати про нас добрий смак совітської преси та стиль органів новоявлених українських націоналістів, які в цьому їй старанно вторують. На такі вигадки ми звикли не зважати. Коли ж ми цього разу містимо вище наведені рядки, то тільки тому, що на наше велике здивування вони з'явилися в науковому французькому органі «Le Monde Slave» (вересень 1930 р., ст. 374). Од солідного журналу, який ставить своїм завданням безсторонне ознайомлення французьких учених кол з слов'янським світом, можна було б сподіватися трохи більше обережності і об'єктивності. Не чуємо ми себе покликаними вияснити висококваліфікованим редакторам «Le Monde Slave» того, чим був для України С. Петлюра, що він зробив для неї, і що уявляє собою та куди прямує той рух, який носить його ім'я. Ставиться так чи інакше до історичних подій їхня справа. Але ми хочемо тільки побажати їм трохи менше односторонності і трохи більше уважності до визвольних змагань українського народу. А то, щоб не прийшлося їм ще згодом червоніти за французьку науку.

Раз взявши хибний тон, журнал тримається його і далі. Пише він про заснування у Варшаві Українського Наукового Інституту і говорить таке:

«...незручність, з якою взяли за справу, швидко знищила інтерес до ініціативи, що її одразу зведено було на рівень засобу боротьби проти українського національного руху в Польщі. Цей Інститут приступний лише для українців російського походження і щільно

замкнений для польських громадян-українців. Професори, обрані урядом, щоб керувати цією установою, — це всі люди політики, які zostалися здебільшого чужими для руху наукового та літературного» (там же, розстріл наш).

Не маємо на меті виступати в обороні Інституту. Він сам потрапить себе оборонити. Так само нема потреби брати під свій захист отих людей, «чужих здебільшого для руху наукового і літературного», — як от скажемо професори Ол. Лотоцький та К. Мацієвич.

Наводячи цей другий зразок «об'єктивної інформації», можемо поставити редакції «Le Monde Slave» лише таке питання: Чи відомий їй статут Інституту, чи знає вона імена і наукові кваліфікації людей, які стоять на чолі його і які входять до його складу? Адже серед українських діячів, відомих ще з 90-х років минулого століття, одне з найстаріших і найзаслуженіших імен — це ім'я Олександра Лотоцького, директора Інституту. Та ще одне: чи приймає високошановний професор Ейзенман і його не менше поважані товариші по редакції на себе відповідальність за всі слова, які друкуються в журналі, що виходить під їх проводом? Чи поділяють вони цілком вищенаведені думки анонімого автора (стаття підписано «Un Polonais»)? Чи може впрост попускають безкритично де-яким з своїх співробітників виявляти на сторінках строго наукового журналу свої симпатії та антипатії?

* * *

«Кубанський Край» — неперіодичний орган національно настроєних кубанців, що виходить в Празі, (ч. 6 ст. 66-67) пише:

«А не одна була спроба запоморочити козацькі голови, щоб загальмувати пробудження національної свідомости у них... Згадаймо про одну таку спробу в недавньому минулому. Наші ж такі покручі року 1918-го прозвістили, що козаки-кубанці належать до «козацької» нації, що козак Петренко та городовик Сидоренко — чужі один одному»

«Але за кордоном, а саме — в Чехословацькій республіці — «козацька нація» ожила...Кубанські диваки проголосили себе «отдельным народом».

Згадавши про ті невдалі спроби з недавнього минулого, журнал дає гостру, але справедливу оцінку новітнім заходам одживити їх за кордоном.

«Відомо, що першою умовою нормального життя кожного народу є власна держава. Заходився і «отдельный народ» будувати свою державу... Спочатку він націлявся тільки на Донщину, Кубанщину та Терщину, а потім йому зманулося збільшити територію своєї держави землями Астраханщини, Уральщини та Оренбурщини...

Назва держави «отдельного народа» — «Козакія»... Чому «Козакія», а не «Городовиція», коли на зазначеній території городовики складають значну більшість, не пояснено...

Поважно ставитися до цих чудернацьких витівок не слід. І можна передбачати, як у майбутньому громадяне Кубанського Краю здивуються, коли, стріваючи своїх емігрантів, довідаються, що вони привезли їм, після довголітнього перебування в республіканській демократичній країні такий диводаруночок, як «Козакія».

* * *

В останньому своєму 11-12 числу «Розбудова Нації» містить «еретичні думки» — «про примітивізм», що до них може приєднатися кожен:

«Примітивізм (особливо наш) характеризується тим, що людина не може зрозуміти іншої, не може зрозуміти її думок, її чинів, її правди, коли вони відмінні від тих, що є в неї. І в нас люде, з тяжкою бідю перетравивши пару тезок і виробивши ось так «світогляд», не можуть не тільки-що зрозуміти, але й органічно терпіти біля себе людини з іншим світоглядом, іншим світовідчуванням».

Признання «еретика» є цінним та дуже дивно, що та сама «Розбудова Нації» містить на одній сторінці ієреміади з приводу примітивізму, а на другій такі неперевершені зразки того-ж примітивізму, як: «шукайте провокатора», «фарисеї», «запроданці», «принцип чи нікчемний страх» і т. д.

Чи може дійсно в редакції «Розбудови Нації» сидять люде двох гатунків: одні, які знають, що роблять, а другі — що плачуть «еретичними думками».

* * *

В тому ж числі «Розбудови Нації» п. Є. Онацький займається інтересною темою ревізіонізму і того, з ким ми, українці, мусимо йти, — чи з ревізіоністами, чи з оборонцями status quo сучасної Європи.

Відповідь шановного автора на це питання, на жаль, не дає певного розв'язання. Ось вона:

«Масмо перед собою двох страшніших історичних ворогів, що готуються стати один проти одного в різних таборах. Це примушує нас не покладати особливих надій ні на один, ні на другий табор, а провадити далі свою лінію, здобуваючи друзів, приятелів там, де можемо, — в різних державах обох таборі і і особливо серед тих нейтральних поки-що держав, що відограватимуть пізніше ролю арбітрів».

Це, як бачимо, стара теорія про ласкаве телятко, що ссе двох маток, з додатком моралі про користь дружби з маклером.

З широкого світу.

— Іспанський аероклуб виключив із свого складу відомого авіатора Франка. Причина — участь в повстанні проти уряду.

— «Протирабська» комісія Ліги Націй опублікувала результати слідства, що торкається порушень Ліберією міжнародного договору про відміну рабства.

— Відкрито засідання шведського риксдагу. Сам король прочитав тронну промову.

— Большевики арештували дядька недавно забитого в Парижі грузинського міністра Рамішвілі. Арештований був членом першої російської Думи і визначним грузинським діячем.

— Фонд Нобеля, заснований в 1901 році, святкує цього року 30-тилітній ювілей свого існування. З нього розподілено премій за увесь час 115.201.375 фр.

— У всій північній Хині стоять великі холоди. В одному Пекині замерзло на вулицях до 100 душ бездомних.

— З огляду на захворювання на грип більшості артистів Н'ю-Йоркська опера мусіла припинити всі вистави крім «Фауста».

— Іспанський уряд перевів у Барселоні трус пошукуючи зброю. Знайдено значну кількість рушниць і револьверів.

— По всій Іспанії лютують морози і сніжні бурі.

— По великих містах Іспанії відбуваються демонстрації безробітних.

— Начальна команда англійського війська в Єгипті відправила для проби 3 авіони, що мають перевезти з Єгипту в Південну Африку 70 вояків в повному озброєнні.

— Загальний перепис населення Чехословаччини в грудні дав такі результати: всього населення — 14.723.225 душ (проти 13.607.375 в 1921 р.). Найбільший відсоток приросту населення на Закарпатській Україні (20 відс.). По провінціях населення розподіляється так: Чехія — 7.105.266. Моравя — 3.562.951, Словачія — 3.329.714 і Підкарпатська Україна — 725.294 (47,4 на кв. кілометр.).

— В Лондоні відкрилася виставка перського мистецтва.

— Проїздом через Париж до Женеві відбули наради з Бріаном Гендерсоном та Залеським.

— В районі Константини в Алжері об'явилася чума. Місцева французька влада вживає всіх заходів до припинення епідемії.

— Землетрус в Мексичі наробив багато матеріальної шкоди. Нараховують кілька сот жертв.

— Колишній князь Албанії Від в інтерв'ю з будапештськими журналістами заявив про своє тверде бажання повернути собі албанський трон.

— Палестинські араби подали до Ліги Націй вимогу скасування декларації Бальфура про встановлення в Палестині жидівського національного огнища.

— Згідно з договором, бельгійці передали китайському урядові свою концесію в Тяндзіні.

— 19 січня відкрилося в Женеві засідання комісії Ліги Націй для створення Європейського Союзу народів.

— 18 січня Німеччина урочисто святкувала 60-тиліття проголошення Германської імперії.

— Поновлено польсько-румунський договір союзу й дружби.

— Большевицький уряд вирішив зменшити залізничний рух в напрямі на Варшаву.

— У Парижі вийшло перше число українського двохижневника «Незалежність». Напряма часопису «націоналістичний».

Хроніка.

З Великої України

— Молдавські письменники у Харькові. До Харькова прибула делегація письменників «совітської автономної Молдавської Республіки» — для зустрічі з пролетарськими письменниками України. Прибув-ших стрів наркомос України («Ком» ч. 357 з 28.XII. 1930 р.).

— Нагородження артистів з приводу 5-тилітнього ювілею української опери в Харькові. Народній Комісар Освіти сов. України порушив клопотання перед Совнаркомом про нагородження з приводу 5-тилітнього ювілею харьківської української опери, артистів Паторжинського, Буревича, Петрицького, Каргальського, Вериківського та Рика — званням «заслужених артистів республіки», а заслужену артистку республіки Литвиненко-Вольге-мут — званням «народної артистки республіки». Крім того ухвалено клопотатися про надання звання «заслуженого діяча театру» — інспектору оркестри опери Фінкелю, адміністраторові театру Боярському та машиністу сцени — Колачову («Ком.» ч. 356 з 27.XII).

— Скасування Українського Народнього Комісаріату Торговлі. Президія ВУЦВК та Совнарком УССР ухвалили «реорганізувати» Народній Комісаріат Торговлі УССР в той спосіб, що існуючий комісаріат торгівлі закривається, а на його місце має бути утворено «Народній Комісаріат Постачання», функції якого буде установлено ще додатково («Ком.» ч. 356 з 27.XII. 1930 р.).

— Проект бюджету УССР на 1931 рік. Сов-

нарком України склав проєкт бюджету на 1931 рік. Цей проєкт виносить 881 міл. карб. («Ком.» ч. 357 з 28.XII.1930 р.).

— Хлібозаготівлі з тримуються. Особливо слабо проходить заготівля пшениці. На 1 січня на Україні 101 район виконав план заготівлі пшениці менш, ніж на 55 відс. Взагалі на Україні є 27 районів, що на 1 січня виконали річний план по всіх хлібах менш, ніж на 70 відс. («Ком.» ч. 5 з 5.I).

— Селяне хліб для себе можуть залишити, лише ховаючи його по ямах. Бригада колгоспників, що шукає хліб, захований селянами в Старо-Коранському районі, знайшла на хуторі «Новий Мир» 20 ям з 4.000 пудів дзерна.

«Комуніст» подає, що взагалі хлібозаготівлі провадяться «в умовах гострої класової боротьби», бо разом із заходами більшовиків при хлібозаготівлі, направленими проти селянства, — це останнє скрізь прибігає до терору над виконавцями совітських розпоряджень на місцях.

Так, останнього разу пострілом з обрізу забито члена Меленівської сільради Чоповецького району — Михайла Рожка, який був уповноваженим для забираання у селян хліба в хуторі Довгі Поля («Ком.» ч. 360 з 31. XII 1930).

— Селяне ріжуть худобу і коні. До браку корів, через що селяне мусять різати худобу і коні на м'ясо, аби та худоба не подохла, — додається ще й інша причина, яка спричиняється до того, що ріжуть селяне худобу в дуже великих розмірах: це чутки між селянами, що, коли вони зіму худобу прогують, то на весну большевики її все одно

заберуть («Ком.» ч. 356 з 27. XII. 1930 р.).

— Розстріл за залізничу катастрофу. Найвищий Суд присудив до розстрілу залізничника Коломійця, визнаного винним у залізничній катастрофі («Ком.» ч. 357 з 28. XII. 1930 р.).

— По шахтах — кладовища механізмів. По багатьох шахтах в Донецькому басейні розкидані скрізь частини машин, рештаки, кабелі, ливвиротять правдиві кладовища механізмів («Ком.» ч. 8 з 8. I).

— Дніпрельстан. Програму останнього кварталу минулого року на будівництві промислового комбінату зірвано. Майже всі роботи, що їх передбачалося провести у минулому кварталі — включено до плану першого кварталу 1931 року. З 2500 робітників, які зараз працюють на будівництві промислового комбінату, на роботу виходять щодня лише 1500-1700. Решті працювати не дозволяють, очевидно, умови життя, які є надто незадовільні: в бараках холод та бруд, немає де дістати все необхідне, немає навіть кухні.

— Перегатка на Дніпрі розбірається надто мляво. За грудень виконано лише 40 відс. робіт по розбірці і є загроза, що весною, коли піде вода, нею буде унесено різних матеріалів на десятки тисяч карб. («Ком.» ч. 6 з 6. I).

— Брак технічних сил. Працюють зараз на сов. Україні 10 тисяч інженерів та 15 тисяч техніків. Крім того, для виконання намічених большевиками робіт, в 1931 році потрібно ще мати на Україні 10.800 інженерів, 15.700 техніків та 240.000 кваліфікованих робітників («Ком.» ч. 6 з 6. I).

— Заводські школи для робітників знаходяться в дуже незадовільному стані майже по всіх заводах. Так, трест «Укмето» має таку школу, на якій є записано більше, як 100 учнів. Проте інструкторами охоплено там лише 48 учнів, 19 учнів прикріплено до майстрів, а 32 працюють на підсобній та чорній роботі.

На де-яких заводах учнів використовують на чорній роботі більше, як рік.

На заводі «Червоний Двигун» учні зовсім не вчаться уже 2 з пол. місяці і т. д. («Ком.» ч. 4 з 4. I).

— Дніпровське пароплавання виконує зараз заледве 40 відс. передвоєнних перевозок. При так значно зменшеному виконуваним плану перевозок на 1931 рік Дніпровське пароплавання зможе виконати приблизно на 28 відс. В Чорноморському транспорті так само. Малим каботажем буде не доперевезено в 1931 році 883 тис. тон та великим каботажем — 313 тис. тон («Ком.» ч. 4 з 4. I).

— В Харківі немає опалу. До Харькова щодня прибуває тільки 3-4 вагони вугілля й тому потреба в паливі в місті майже цілком не задовольняється. Тільки 24 грудня прийшло до Харькова 11 вагонів вугілля («Ком.» ч. 354 з 25. XII).

— Совітський кооператив. Переведена ревізія в кооперативі «Пролетарь» в Гумані виявила, що продавці з покупцями обходяться надзвичайно брутально та обмірюють й обвішують їх. Рівно ж крам, який має видаватися по карточках, знайомим своїм продавці відпускають без карточок («Ком.» ч. 3 з 3. I).

— Ураган над Кримом. Над Кримом пронісся великий ураган, який наробив багато шкоди на Керченському узбережжю. На металургічному заводі в Симферополі поламало навіть стовби телефонної сітки та електричного освітлення, від чого місто було 2 дні без світла («Пр. Пр.» ч. 293 з 21. XII).

З життя укр. еміграції

У Франції.

— З життя Т-ва б. Вояків Армії УНР у Франції. З нагоди роковин свята незалежності та злуки земель українських Управою Т-ва видано по Т-ву об'явника такого змісту:

«В день 22-го січня — в 13-ті

роковини проголошення самостійності Української Держави та в 12 роковини проголошення злуки земель українських — Управа Т-ва вітає своїх членів і бажає твердості й сили духовної дідати того моменту, коли покликано нас буде стати в лави під бойові прапори для здійснення того ідеалу, який проголошено актом 22 січня. Бадьорости, міцности, твердості!

Слава Україні!

Слава нашому Головному Отаманові!

Слава нашому Воєцтву.

ген.-хор. О. Удовиченко (—)

Голова Т-ва

коз. М. Ковальський (—)
Секретарь»

— Виконуючи постанову з'їзду що-до реєстрації та що-до забезпечення членів Т-ва від наслідків кризи та безробіття, Управа Т-ва поробила відповідні заходи та видала по Т-ву обіжника такого змісту:

Управа Т-ва б. Воєнків Армії УНР у Франції, виконуючи постанову 2-го з'їзду про перереєстрацію, повідомляє членів Т-ва, що нею виготовлено нові членські картки, на яких буде зазначено при належність Т-ва до Національної Федерації франц. комбатантів з прикладенням печатки франц. Федерації.

Управа Т-ва пропонує кожному членові Т-ва до 15 лютого с. р. повернути старі картки і надіслати дві фотографії та свою адресу.

З 15-го лютого старі картки будуть вважатися не дійсними, про що буде повідомлено відповідні французькі влади.

Нові картки будуть видаватися лише тим членам, які урегулюють членські внески до 1 січня с. р.

В зв'язку з безробіттям, Управа порозумілася з федерацією, якої наше Т-во є членом, і має обіцянку про те, що федерація буде заступитися перед роботодавцями, щоби членів Т-ва не було звільнено з праці.

Окремі члени повинні повідомляти Управу в разі загрози звільнення, а там, де є уповноважені Т-ва чи зв'язкові, то цих останніх,

з тим, щоби Управою було вжито заходів перед федерацією.

Управа повторює так само, що всі її заходи відносно безробіття, як також і різні інші справи (рекомендації на працю, посвідки і т. и.) будуть Управою залагоджуватися тільки членам Т-ва, що будуть мати нові картки і що урегулювали свої членські внески.

ген. хор. О. Удовиченко (—)

Голова Т-ва

коз. М. Ковальський (—)
Секретарь».

— З життя філії Т-ва б. Воєнків Армії УНР в Оден-ле-Тиші. 11 цього січня Одеська філія Т-ва спільно з місцевою Українською Громадою влаштувала концерт-кабаре-баль, який завдяки довшій та ретельній підготовці, а також дякуючи широму та серйозному відношенню до праці з боку учасників, пройшов з дуже великим художнім успіхом. Всі точки програму нагороджувалися гучними оплесками всіх присутніх, більшість яких складалися з місцевих французів на чолі з п. Гастоном Жентіль — директором Одеського заводу, який являється головою місцевих французьких комбатантів. Новинкою для Оден-ле-Тишу явився український балет та комичні сцени, поставлені під режисурою пані Болобан при ближчій участі п. Суського, б.учня школи Авраменка. Хор та сольові співви теж мали заслужений успіх. Виступ п. Заворжувалого в значній мірі спричинився до більшого успіху концерту. Мистецька гра на бандурі та співи доставили велике естетичне задоволення присутнім, які довго не відпускали талановитого бандуриста з сцени.

Загальне враження від вечірки у всіх без винятку дуже добре. Перший виступ воєнків перед ширшим загалом одеського населення ще більше пригорне до себе увагу та прихильність як з боку українських громадян, так і французької публіки.

На цьому місці філія Т-ва б. воєнків УНР в Оден-ле-Тиші складає свою сердечну подяку всім, хто

в той чи інший спосіб допоміг воякам провести вечірку, як найліпше, а особливо паніям Клер та Павленко і п. п. Клерові, Лісничому та Суському. Панству Ступницьким складаємо свою окрему подяку за влаштування буфету та за влаштування електричних ефектів для сцени.

Матеріальний бік вистави, не дивлячися на де-які неприємні обставини, теж був добрий: 200 фр. з прибутку відраховано на фонд укр. інвалідів, яка сума надіслана по належності.

З приємністю можемо констатувати оживлення заходами філії культурного життя укр. колонії в Оден-ле-Тіші. В найближчий час філія влаштує ряд лекцій та докладів. Взагалі-ж кажучи, філія користується великою прихильністю з боку громадян, про що свідчить, напр., той факт, що, не дивлячися на скрутний фінансовий стан через кризу, різдвяна збірка на інвалідів дала 242 фр. Збірка була проваджена з ініціативи членів філії братів Винницьких.

— Заява французького міністра праці в справі заходів щодо безробіття. П. Гренда, міністр праці, зробив заяву щодо заходів, яких вживає французький уряд, щоб запобігти безробіттю, що останнім часом починає даватися в знаки у французькій промисловості. Він сказав: явище це є всесвітнім. Воно проявляється у нас пізніше і менш сильно, ніж в інших країнах. Запобігти його наслідкам не можливо. Справжні рішення є міжнародного порядку і довшого часу. Можна мати лише про те, щоб обмежити шкоду. Якими засобами? Перш за все це допомога безробітнім. Уряд дав наказ, щоб вона справедливо і ліберально розподілялася. З другого боку, він повідомив господарів через інспекцію праці, що ліпше на його думку ніж розраховувати робітників зменшити години їхньої праці. Часткове безробіття для всіх, а не повне для меншости. Така є формула.

Крім того встановлено різні правила, щоб перешкодити конку-

ренції чужинецьких рук французьким робітникам. Закриття кордонів робітниками, які не є спеціалістами, яких ми потребуємо за всяку ціну; відшукання (щоб поставити на ту працю, на яку вони приїхали) робітників, що виїхавши до Франції працювати на хліборобстві, потім перейшли до промисловости, виселення з Франції робітників, що пробралися на роботу таємно. Інспекція праці одержала наказ зв'язатися з різними бюропраці, щоб встановити постійну вентиляцію робітничих рук.

Уряд уважає, незалежно від плану національного обладнання, що має в швидкий спосіб бути проведений в парламенті, запрохати великі колективи (комуни, департаменти, торговельні палати і т. и.) розпочати без затримки всяку працю локального чи загального порядку, яку вони вже намітили.

Ходить власне про часткові заходи, але вони однак здатні зменшити кризу безробіття, коли б вона досягла більших розмірів.

В Югославії

† Федот Кульбачний. 10 січня с. р. в 11 год. ранку після короткої та тяжкої хвороби на сухоти в мійській лікарні м. Великого Бечкерку помер старшина армії УНР поручник Федот Кульбачний, який ідею українську ставив по-над усе та який до останнього часу віддавав усі свої сили цій ідеї, працюючи на українській ниві, як скарбник Української Громади та Товариства Вояків українців імені Гетьмана Петра Дорошенка Армії УНР. Покійний народився в 1883 році 16 травня в с. Ольшани, Лебединського пов. на Харківщині. Поховано його в Великім Бечкерку.

В Польщі.

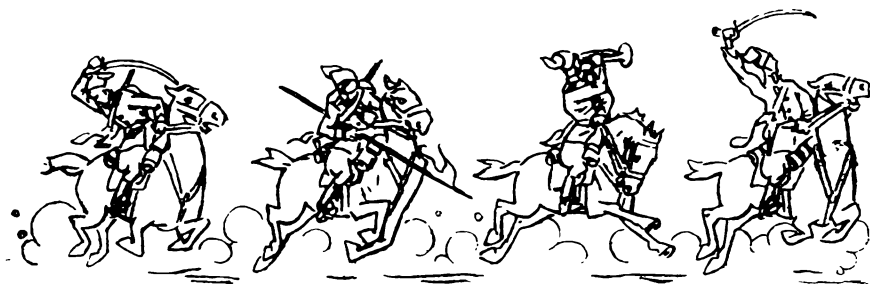
— Ялинка для дітей у Варшаві. 11 січня б. р. заходами Союзу Українок-Емігранток у Польщі влаштовано було ялинку для дітей. Співи, танці, подарунки заповнили програму цієї дитячої забави, яка у Варшаві вже має свої традиції і яка і цим разом пройшла з надзвичайним успіхом.

Зміст.

— Париж, четвер, 22 січня 1931 року — ст. 1. — Париж, неділя, 25 січня 1931 року — ст. 2. В. П р о к о п о в и ч. Свято незалежності — ст. 4. М. Л и т в и ц ь к и й. Московське фарисейство (закінчення) — ст. 8. С. Ч. З недавнього минулого — ст. 15. — O b s e r v a t o r. З міжна. роднього життя — ст. 20. — З преси — ст. 23. — З широкого світу — ст. 26. — Х р о н і к а : З Великої України — ст. 27. — З життя укр. еміграції: У Франції — ст. 28. — В Югославії — ст. 29. — В Польщі — ст. 30.

Від Бібліотеки ім. С. Петлюри в Парнжі.

Бібліотекар І. Рудичів вдруге просить обізватися особою, що була ласкава надіслати з Н'ю-Йорку в місяці листопаді 10 доларів і повідомити, на що призначені гроші.

Українським дітям - Рідне Військо

Великий аркуш бристольського картону в фарбах що представляє піхоту, кінноту, гармати то-що — армії УНР з 1920 р.

Постатті козаків до витинання
робота маляра-баталіста **Л. Перфецького**

Видання — «Тризуба». Найкращий подарунок нашим дітям.
Добра розвага — малим, дорослим — гарна оздоба до хати.
Ціна аркушу — 2 фр. (пересилка у Франції — 15 с. за кордон — 30 с.).
При гуртовім замовленню значна книжка. Замовляти в адміністрації
«Тризуба» 42, rue Denfert-Rochereau, Paris 5-e.

Головна Управа Товариства «Українська Рідна Школа в Чехословацькій Республіці».

До українського громадянства до українських видавництв, редакцій часописів та культурно-освітніх установ.

Піклуючись справою освіти та інтелектуального розвитку української молоді генерації й дбаючи про забезпечення нашої шкільної молоді потрібною літературою, Товариство «Українська Рідна Школа в Чехословацькій Республіці» заклало в недавнім часі власну книгозбірню, яка нині знаходиться у Ржевниціх біля Праги — місці перебування одинокої української середньої школи на еміграції «Української Рефермованої Реальної Пімназії». З огляду на те, що Товариство, обтяжене різними іншими обов'язками, зв'язаними з допомогою нашої шкільній молоді, не може уділювати якихось більших кредитів на бібліотечну справу, а ті невеличкі кошти, що їх було зарезервовано на цю мету, вже витрачено на надбання шкільних підручників для учнів Ржевницької пімназії, Головна Управа Товариства змушена була стати на шлях збирання добродійних пожертв книжками так від поодиноких осіб, як і від організацій та інституцій. Цими днями Товариство одержало багатий дарунок, що складається з низки цінних по змісту й люксових по зовнішньому виглядові книг, од чеського видавництва «Сін». Цей прояв прихильности та широї заприязнености до започаткованої Товариством справи з боку чужинців дає Головній Управі Товариства підставу думати, що й українські організації та інституції не залишать без уваги започатковане Управою Товариства корисне культурне діло й відгукнуться на його заклик збільшувати своїми жертвами книжковий фонд бібліотеки Товариства. Найбільш бажаними дарунками були б середншкільні підручники та література з історії українських національних змагань та нашої визвольної боротьби, далі красне письменство та науково-популярна література, нарешті ріжні періодичні видання. Усякий, хоч би й найменший дар буде прийнято з великою вдячністю, бо з маленьких струмочків творяться кінець кінцем великі ріки. Крім жертв у власність бібліотека приймас також книги в тимчасове користування, на умовах визначених їхніми власниками.

Звертаючись з одним закликом до ширшого українського загалу, Головна Управа Товариства сподівається, що на нього відгукнуться наше громадянство як на еміграції, так і в краю. Особливу надію Головна Управа покладає на наші видавництва, редакції часописів та ріжні краєві культурні організації та інституції, що мають найбільшу змогу прислужитись при цій нагоді нашому Товариству, яке в своїй нинішній допомогівій акції піклується переважно краєвими дітьми, що походять головно з Галичини та Волині.

Реєстр жертводавців буде оголошувано час від часу в органах преси. Після ліквідації Товариства усе майно книгозбірні має перейти до одного з культурно-просвітніх закладів у краю.

Усі пожертви ласкаво прохається наравляти до книгозбірні Товариства на адресу: «C. S. R. Revnice u Prahy, c. 463, Doc. Boris Lysjansky».

Головна Управа Товариства
«Українська Рідна Школа в Ч. С. Р.».

Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris (V)

Tél. Danton 80-83.

Для переказів у Франції: «Le Trident», chèque postal 898.50, Paris.

Редагує — Комітет.

Адміністратор : Іл. Коєнко.

Le Gérant : M-me Perdrizet.

Imp. de Navarre, 5, rue des Gobelins. Paris XIII.